

DE KUNST VAN VALLEN EN OPSTAAN

Joseph Tissot

DE KUNST VAN VALLEN EN
OPSTAAN

L'art d'utiliser ses fautes
d'après Saint François de Sales

Arco Reeks 2

Arco Reeks
Christelijke spiritualiteit door de eeuwen heen
In deze serie zijn verschenen:

1. F.J. DEL VALLE, *Kom, Heilige Geest...*
Tien overwegingen op weg naar Pinksteren
2. JOSEPH TISSOT, *De kunst van vallen en opstaan*
Hoe kunnen we onze fouten benutten
3. H. AUGUSTINUS, *Belijdenissen*
In eigentijdse bewerking
4. THOMAS MORE, *De droefheid van Christus tot aan zijn
gevangenneming*
5. B. VASCONCELOS, *De Mis en het geestelijk leven*
6. F. SUÁREZ, *Leven na dit leven*
7. J. PHILIPPE, *De innerlijke vrijheid*
8. J.L. LORDA, *Moraal. De kunst van het leven*
9. J. PHILIPPE, *De innerlijke rust*
10. G. CHEVROT, *Deugden in het gezin*
11. FRANCISCUS VAN SALES, *Inleiding tot het devote leven*
12. JAVIER ECHEVARRÍA, *De heilige Mis beleven*
13. FRANCISCO F. CARVAJAL, *Geestelijke lauwheid*
14. SCOTT HAHN, *Gewoon werk, buitengewone genade, mijn spirituele
reis in het Opus Dei*

Met goedkeuring. Haarlem, 25 februari 1998
Ref. HB-98-083, + H.J.A. Bomers, ep.

Oorspronkelijke titel: *L'art d'utiliser ses fautes d'après Saint François de Sales*
Vertaald uit de uitgave van 1991 © 1991 Editions Le Laurier, Parijs

© 1998 Nederlandse editie Stichting De Boog, Amsterdam
Correspondentieadres:
Herenstraat 41, 3512 KB Utrecht
e-mail: sales@deboog.nl
internet: www.deboog.nl

ISBN 90.6257.157.3

DEEL I

Eerste hoofdstuk

MEN MOET ZICH OVER ZIJN FOUTEN NIET VERWONDEREN

Tweede hoofdstuk

MEN MOET BIJ HET ZIEN VAN ZIJN FOUTEN NIET VERONTRUST
WORDEN

Derde hoofdstuk

MEN MOET DE MOED NIET LATEN ZAKKEN BIJ HET ZIEN VAN ZIJN
FOUTEN

DEEL II

Eerste hoofdstuk

MEN MOET ZIJN FOUTEN BENUTTEN OM ZICH DOOR DE KENNIS
VAN ZIJN ELLENDE TE VERNEDEREN

Tweede hoofdstuk

MEN MOET ZIJN FOUTEN BENUTTEN OM ZIJN ELLENDE LIEF TE
HEBBEN

Derde hoofdstuk

MEN MOET ZIJN FOUTEN BENUTTEN OM ZIJN VERTROUWEN IN
GODS BARMHARTIGHEID TE VERMEERDEREN

Vierde hoofdstuk

MEN MOET ZIJN FOUTEN BENUTTEN OM ZIJN VERTROUWEN IN
GODS BARMHARTIGHEID TE VERMEERDEREN (VERVOLG)

Vijfde hoofdstuk

MEN MOET ZIJN FOUTEN BENUTTEN OM BEVESTIGD TE WORDEN
IN DE VOLHARDING

Zesde hoofdstuk

MEN MOET ZIJN FOUTEN BENUTTEN OM IJVERIGER TE WORDEN

Zevende hoofdstuk

MEN MOET ZIJN FOUTEN BENUTTEN OM DE VOLDOENING TE
BEOEFENEN

Achtste hoofdstuk

MEN MOET ZIJN FOUTEN BENUTTEN OM DE DEVOTIE TOT DE
GELUKZALIGE MAAGD MARIA TE VERDUBBELEN

DEEL I

Eerste hoofdstuk

MEN MOET ZICH OVER ZIJN FOUTEN NIET VERWONDEREN

De gevallen mens kan maar nauwelijks of niet aan zijn ellende wennen. Dat strekt hem tot eer, maar het is voor hem tegelijkertijd ook een foltering. Hij voelt zich als een prins, die door de schuld van zijn eerste ouders is ontferd en zijn hoge rang verloren heeft. Maar in het diepst van zijn hart bewaart hij nog altijd het bewustzijn van zijn adellijke afkomst en van de onschuld die zijn erfdeel moesten vormen. Iedere keer als hij valt, slaakt hij bijna een kreet van verbazing, alsof hem iets buitengewoons overkomt.

Hij doet denken aan Samson, van zijn kracht beroofd door de trouweloze hand die zijn haren had afgeschoren: «Kom op! riep men hem toe, daar komen de Filistijnen!» En hij stond op en meende zijn vijanden, net als voorheen, te kunnen verpletteren, niet eraan denkend, dat hij niet meer over zijn vroegere krachten beschikte.¹

Hoe edel de wortels van deze gesteltenis in ons ook zijn, de vruchten ervan zijn zo noodlottig, dat wij deze gevoelens wel de oorlog moeten verklaren. Moedeloosheid is, zoals we aanstonds zullen zien, de ondergang van de zielen; maar zij kan er zich pas meester van maken, nadat zij zich eerst een toegang heeft verschaft door middel van de verwondering die na de val komt. Tegen dit gevaar wil de heilige Franciscus van Sales ons vooreerst beschermen. Naar het voorbeeld van de meest eminente kerkleraren en de grootste geleerden heeft hij altijd een buitengewoon medelijden met de menselijke zwakheid aan de dag gelegd. «Oh, menselijke zwakheid! menselijke zwakheid!», riep hij zo vaak uit; «Oh, wat zijn er toch allemaal zwakheden om ons heen!... En wat kunnen wij uit onszelf? Alleen maar vallen!»² Men bespeurt in al zijn woorden en geschriften, dat de hoge graad van volmaaktheid die hij had bereikt hem in staat gesteld had een diepere blik te werpen in de

afgronden van ellende en zwakheid die door de erfzonde in ons geslagen zijn. Hij hield daar in zeer hoge mate rekening mee, bij alle zielen die hij leidde; onophoudelijk herinnerde hij hen aan de droeve werkelijkheid van hun toestand als gevallen mensen: «U leeft, zo schreef hij aan een dame, met duizend onvolmaaktheden. En dat is ook zo, mijn dierbare zuster; maar probeert u ze niet, elk uur opnieuw, te doen afsterven? Eén ding is zeker: zolang wij hier zijn, in dit logge en vergankelijke lichaam gewikkeld, is er altijd iets in ons wat ontbreekt.»³

«U beklagt zich erover, zei hij op een andere plaats, dat er zoveel onvolmaaktheden en gebreken in uw leven zijn, terwijl u toch zozeer verlangt naar volmaaktheid en zuivere liefde tot God. Ik wil u antwoorden, dat wij ons niet volledig van onszelf kunnen losmaken. Zolang wij hier in dit aardse verblijven, moeten wij altijd onszelf dragen, tot het moment waarop God ons ten hemel zal dragen. En zolang wij onszelf dragen, dragen we niets van waarde...»⁴ «Want het is een algemene regel dat niemand in dit leven zo heilig is, of hij is nog altijd onderworpen aan enige onvolmaaktheid.»⁵

Het is inderdaad zo — en het geloof leert ons dat ook — dat wij altijd slechte neigingen kennen, minstens in de kiem, die we tot de dood toe behouden. Niemand kan alle dagelijkse zonden, zeker niet de onvrijwillige, vermijden, tenzij hij een bijzonder voorrecht bezit zoals de Kerk dat erkent in de heilige maagd Maria. In de praktijk vergeten wij maar al te dikwijls deze dubbele waarheid, en daarom doen we er goed aan eens te luisteren hoe onze beminnelijke heilige deze in zijn eenvoudige en onnavolgbare taal ontvouwt. «Laten we nu toch niet denken dat wij, zolang wij in dit leven zijn, zouden kunnen leven zonder onvolmaaktheden te begaan. Dat is nu eenmaal onmogelijk, of we nu oversten of ondergeschikten zijn. Want we zijn allemaal mensen, en daarom hebben we behoefte aan een rotsvast geloof in deze waarheid. Dan zullen we niet verbaasd staan, als we zien hoezeer we aan onvolmaaktheden onderhevig zijn. De Heer zelf heeft ons opgedragen dagelijks de woorden van het Onze Vader te bidden: Vergeef ons onze schuld, zoals ook wij aan anderen hun schuld vergeven. En op dat gebod bestaat geen enkele uitzondering; wij moeten het allemaal onderhouden.»⁶

«Wij kunnen onze eigenliefde versterven, maar echt dood gaat zij nooit! Daarom zal zij van tijd tot tijd en bij verschillende gelegenheden nieuwe loten in ons doen ontspringen. En die getuigen ervan, dat de eigenliefde

niet met wortel en al is uitgeroeid, ook al hebben we haar bij de voet afgesneden... We hoeven ons er dan ook geenszins over te verbazen, dat we de eigenliefde nog steeds in onszelf aantreffen; ze verlaat ons nooit. Soms slaapt ze als een vos, maar daarna stort ze zich plotsklaps op de kippen. Daarom moet men er standvastig over waken en zich er geduldig en zachtmoedig tegen verdedigen. Als ze ons soms kwetst door ons te laten herroepen wat wij op haar ingeving zeiden, of ons doet afkeuren wat wij op haar aandringen deden, dan zijn we genezen...»⁷ Genezen, maar niet voor lang, want dan openbaren zich weer nieuwe zwakheden. «Wij zullen pas volkomen genezen zijn, als we in het paradijs zijn»⁸, voegt de heilige eraan toe, «en tijdens dit leven zullen we, hoe goed we het ook willen, moeten aanvaarden dat wij een menselijke en geen engelennatuur hebben»⁹, en moeten we besluiten om een leven te leiden als «geestelijk ongeneeslijken», zoals een beroemd asceet het ooit uitdrukte.¹⁰

Het is vooral bij de zielen die aan het begin staan van de weg naar innerlijke volmaaktheid, dat de heilige Franciscus van Sales de praktische kennis van hun zwakheid wil inprenten. Zij zijn immers door de onbekendheid met zichzelf het meest vatbaar voor verwondering na begane fouten en voor de noodlottige gevolgen daarvan. «Ontsteld raken en de moed verliezen, wanneer men in de zonde is vervallen, zo zegt Bernières eveneens, is het niet kennen van zichzelf.»¹¹

Luisteren we nu eens hoe fijnzinnig en charmant de heilige Franciscus van Sales deze zielen berispt en onderricht: «U bent nog erg gevoelig voor beledigingen, zoals u me zegt. Maar, dierbare zuster, waar slaat dat nog op? Hebt u dan al veel van die vijanden verslagen?»¹²

«U kunt onmogelijk zo snel meester zijn over uw ziel, dat u haar direct volledig in de hand hebt. Wees tevreden, als u zo nu en dan een kleine overwinning op uw vijandige hartstocht behaalt.»¹³ «Onze onvolmaaktheid zal ons tot het graf vergezellen. Wij kunnen niet lopen zonder de grond aan te raken. We mogen er niet op gaan liggen en ons erop rondwentelen. Maar we mogen ook niet denken dat we kunnen vliegen. We zijn jonge kuikens die nog geen vleugels hebben.»¹⁴

«De pijlen die overdag vliegen (Ps 90,6) zijn de ijdele hoop en verlangens van de zielen die naar volmaaktheid streven; soms zijn er die niets meer of minder hopen dan weldra een Moeder Theresia te worden, of een H. Catharina van Siena of van Genua. Dat is prima; maar zeg me

eens, hoeveel tijd wilt u ervoor uittrekken om zo te worden? — Drie maanden, als het kan. — Dat zegt u heel goed: als het kan. Want anders zou u zich wel eens schromelijk kunnen vergissen.»¹⁵

«Sint Paulus, Catharina van Genua, Pelagia en enkele andere heiligen werden in één enkel moment van de oude mens gezuiverd. Maar dat is natuurlijk net zo'n groot wonder op het gebied van de genade als een verrijzenis uit de dood op het gebied van de natuur. En hierop mogen wij dus niet rekenen. De gewone gang van zaken is dat de zuivering van de ziel even langzaam en geleidelijk gaat als de genezing van een ziek lichaam, dus stap voor stap. De engelen op de Jacobs ladder hebben wel vleugels, maar ze vliegen niet. Ze gaan gewoon trap voor trap omhoog en omlaag. Je kunt een ziel die uit de dood van de zonde opstijgt naar de godsvrucht misschien vergelijken met de dageraad, die niet plotseling maar juist geleidelijk de duisternis van de nacht verdrijft. Haastige speed is zelden goed, zegt de volksmond, en dit is even waar bij de behandeling van ziekten van de ziel als bij lichaamskwalen. Beide komen meestal in galop aan, maar vertrekken stapvoets.»¹⁶

«Men moet dus geduld hebben en niet denken in één dag genezen te zijn van zoveel slechte gewoonten, die wij ons eigen hebben gemaakt door de geringe zorg die we aan onze geestelijke gezondheid hebben besteed.»¹⁷ En de goede heilige kwam tot de conclusie: «Ook al stelt u zoveel fouten door uw zwakheid vast, u moet er zich helemaal niet over verwonderen.»¹⁸ Hij verleende overigens aan geen enkele ziel, hoe ver gevorderd deze ook in volmaaktheid was, het recht om zich te verbazen als ze gevallen was. En tot zijn ijverigste religieuzen richtte hij de volgende vermaningen: «Is het zo'n groot wonder, dat wij soms ten val komen?»¹⁹

«Het feest van Maria Zuivering heeft geen octaaf. Twee gelijke besluiten moeten wij nemen: één, dat wij onkruid in onze tuin zien groeien; en twee, dat we zo moedig zijn om het te zien uitroeien en om het zelf uit te roeien. Want onze eigenliefde zal nooit sterven zolang we leven, en het is juist die eigenliefde die zulke slechte vruchten veroorzaakt.»²⁰

«Ik heb de tranen gezien van de arme zuster N. en het komt me voor, dat al onze kinderachtigheden nergens anders uit voortkomen dan uit het feit, dat wij de grondregel van de heiligen vergeten, die ons vermaand hebben dat we elke dag weer opnieuw de tocht naar de volmaaktheid

moeten beginnen; en als we dat steeds bedenken, zouden we helemaal niet verbaasd staan als we ellende in ons aantreffen.»²¹

«U vraagt... hoe u ervoor kunt zorgen, dat uw geest zodanig met God wordt verbonden, dat niets hem meer van Hem kan losrukken of wegnemen. Daarvoor zijn twee dingen nodig: sterven en zalig zijn. Want pas daarna zal er nooit meer scheiding zijn, en zal uw geest onlosmakelijk verbonden en verenigd zijn met God.»²²

Niets troostrijker dan deze raadgevingen voor zielen die ernstig ernaar verlangen hun God onbepert te behagen en die door de intiemste omgang met zijn dienstwerk verbonden zijn. Zij denken graag dat zij minder dan anderen te verontschuldigen zijn in gevallen van ontrouw die hun overkomen; en het lijkt hun meer te verbazen, wanneer ze ten val komen. Maar zó denken niet de meesters van het geestelijk leven: «Dikwijls, zegt P. Grou, vallen we, omdat we te snel lopen en omdat we door zo'n ijver worden gedreven, dat we niet meer bepaalde voorzorgsmaatregelen nemen. Vreesachtige en voorzichtige zielen, die altijd willen zien waar ze de voet neerzetten, die zich voortdurend omdraaien om geen verkeerde stap te zetten, die o zo bang zijn zich vuil te maken, zulke zielen gaan niet zo snel voorwaarts als de anderen, en de dood verrast hen bijna midden op hun levensweg. Niet degenen die de minste fouten maken zijn het heiligst, maar zij die moediger zijn, edelmoediger, meer liefde hebben, die meer van zichzelf eisen, die niet bang zijn een misstap te begaan, zelfs te vallen en zich een beetje te bevuilden, mits ze maar vooruitkomen.»²³

De heilige Johannes Chrysostomus zei hetzelfde met andere woorden: «Zolang een soldaat in het strijdgewoel blijft, ook al is hij gewond of wijkt hij een beetje terug, dan zal er niemand zo hardvochtig zijn of zo onbekend met oorlogszaken om hem dit als een grote misdaad aan te rekenen. Alleen zij die nooit aan de strijd deelnemen, raken nooit gewond. Maar degenen die zich vol vuur op de vijand storten, worden het vaakst getroffen.»²⁴

Moeten we de overwegingen van dit hoofdstuk ook toepassen op de doodzonde en de ernstig schuldige zielen ook aanraden zich niet te verbazen over hun valpartijen die hen van de vriendschap met God beroven? Waagt de heilige Franciscus van Sales dezelfde taal tegen hen te gebruiken als tegen de edelmoedige harten tot wie hij zich tot nu toe heeft gericht? Luister eens: «Beste Theotimus, de hemel staat verbluft, zijn deuren sidderen in hun hengsels en de engelen van de vrede zijn

ontzet over die wonderbaarlijke ellende van het menselijk hart, dat zo'n beminnelijk goed laat varen om zich vast te klampen aan zo betreurenswaardige dingen. Maar hebt u nooit dat kleine wonder gezien dat iedereen kent, maar waarvan slechts weinigen de reden kennen? Als men een vat dat helemaal gevuld is doorboort, zal er geen wijn uitvloeien, als men het van bovenuit geen lucht geeft. Dat gebeurt niet met vaten waarin al een leegte is: nauwelijks heeft men ze opengemaakt of de wijn stroomt eruit. Zeker, hoezeer onze zielen ook overlopen van goddelijke liefde, in dit sterfelijke leven zijn zij nooit zo vol, dat de liefde er, door de bekoring, niet uit kan wegvloeien. Maar hierboven in de hemel zal Gods zachte schoonheid heel ons verstand in bezit nemen en zijn heerlijke goedheid heel onze wil verzadigen. Dan wordt alles door de volheid van zijn liefde gevuld, en niets zal, ook al dringt het tot ons hart door, ooit nog maar één druppel van de kostbare drank van hun hemelse liefde eruit kunnen halen of eruit doen wegvloeien. En dat er lucht van boven bij kan komen, d.w.z. het verstand misleiden of overvallen, dat zal niet meer mogelijk zijn, omdat het onbeweeglijk vast verankerd is in de beschouwing van de verheven waarheid.»²⁵

Wij hebben het dus gehoord: een val in de zonde, en zelfs in een ernstige zonde, zou alleen in de hemel verbazing kunnen oproepen, omdat het daar onmogelijk is. Hier beneden is er niet meer reden tot verbazing dan wanneer men vocht uit een open vat ziet ontsnappen.

In het voorbijgaan gezegd: hoe toegeeflijk zouden we voor onze broeders zijn, als we deze gedachten overwogen! Hoe zouden we ons vereenzelvigen met het onuitsprekelijke geduld van Hem die de apostelen opdroeg niet zevenmaal, maar zeventigmaal zevenmaal te vergeven, voordat Hij hun de macht tot zondenvergeving verleende!

Ongetwijfeld mag zo'n toegevendheid, zowel voor onze eigen fouten als voor die van anderen, niet zo ver gaan, dat we ze met een onverschillig oog bezien. Er zich niet over verwonderen is één ding, maar iets anders is, als men ze niet wil verafschuwen en herstellen. Een landbouwer is niet verbaasd, als hij ziet hoe het onkruid zijn akker verwoest; maar is hij daarom minder ijverig om het uit te roeien? De heilige Franciscus van Sales stelde absoluut en zonder uitzondering ten aanzien van de doodzonden: «Wanneer u fouten begaat, verbaas u dan niet daarover».²⁶ En we hebben ook opgemerkt: «Als we goed wisten wie wij zijn, zouden we in plaats van verbaasd erover te staan dat we ter aarde liggen, verwonderd zijn dat we nog overeind kunnen blijven».²⁷ De heilige beveelt ons echter meteen daarna ook aan «niet te blijven liggen

of ons rond te wentelen» op de plek waar wij gevallen zijn, en hij haast zich eraan toe te voegen: «dat als de kracht van de storm onze maag soms een beetje beroert en ons een weinig doet duizelen, wij ons daarover niet moeten verwonderen, maar zo spoedig mogelijk weer moeten ademen en ons moeten inspannen beter op te passen.»²⁸

«Verhef dus heel kalm uw hart, als het mocht vallen, verneder u diep voor God omdat u uw ellende kent, en verbaas u geenszins over uw val. Want het is niets verwonderlijks, dat onzekerheid onzeker, zwakheid zwak, en ellende ellendig is. Verafschuw niettemin uit al uw kracht de belediging die u God hebt aangedaan, en sla weer met grote moed en vertrouwen op zijn barmhartigheid de weg van de deugd in, die u verlaten had.»²⁹

Deze laatste tekst maakt ons duidelijk welke, zo hoogst heilzame gesteltenis de plaats moet innemen van verwondering na onze valpartijen: namelijk het bewustzijn hoe laag wij nog staan, en dat is de eerste trap van de nederigheid. In het tweede deel van dit werk zullen we dat uitvoeriger bespreken. Voor dit moment willen we, nadat we hebben vastgesteld dat het zien van onze fouten ons niet moet verwonderen, ook aantonen dat het ons nog minder moet verontrusten.